

Maak het verschil op de speelplaats

Inspiratie voor positieve interactie tijdens de pauze

Mei 2014

Maak het verschil op de speelplaats

is een publicatie van het Kruispunt Migratie-Integratie vzw.

TEKST: Dirk De Cock en Rachel Laget

EINDREDACTIE: Niels Goovaerts

FOTO'S: Ursulinen Mechelen, Wispelberg Gent, Vrij Katholiek Onderwijs Opwijk, Jeugddienst Don Bosco, Vlaamse Scholierenkoepel.

MET DANK AAN:

Stuurgroep Kruispunt Migratie-Integratie: Dominique Claeys, Tine Deboscher, Fons Ravijts, Tim Steenwinckel

Externe klankbordgroep: Annemie van Gastel (GO!), Chris Wyns (VSKO), Luc Driesmans (VCLB), Peggy Van der Haeghen (CLB GO!), Elke Van Rompuy (OVSG), Evi Neven (Departement Onderwijs en Vorming), Geert Leemans (AGION), Wouter Bulckaert (Klasse), Eva Verstraete (Steunpunt Diversiteit & Leren), Gie Deboutte (Hogeschool Limburg), Jort Ory (Vlaamse Scholierenkoepel), Lieven De Rycke (Kinderrechtencommissariaat), Geert Gielis (de8vzw), Solange Ummels (Prisma vzw), Lut Cloetens (Pric Vlaams-Brabant), Andy Deburchgraeve (ODiCe), Lieselot Spillebeen (deSOM vzw), Sarah Meys (Agentschap Sociaal Cultureel Werk voor jongeren en volwassenen), Nick Schuermans (DieGem), Diane De Wachter (Ursulinen Mechelen), Tine Samyn (KTA Drie Hofsteden Kortrijk), Jan Palmans (Spectrumschool Deurne), Dorien Dreesen (Jeugddienst Don Bosco).

Deze publicatie is digitaal beschikbaar op www.verschilopdespeelplaats.be
Wie de bron vermeldt, mag de informatie uit deze publicatie vrij verspreiden.

Mei 2014

Verantwoordelijke uitgever:

Fons Ravijts

Kruispunt Migratie-Integratie vzw

Vooruitgangstraat 323 bus 1

1030 Brussel

T 02 205 00 50 – F 02 205 00 60

www.kruispuntmi.be

DE SPEELPLAATS MAAKT VERSCHIL

Kijken naar samenleven op de speelplaats

*“De pauze is veel meer
dan een onderbreking van
de lessen.”*

Mogen we één dag lang de speelplaats observeren tijdens de pauzes? Dat was de vraag die het Kruispunt in 2013 aan zes secundaire scholen stelde. Van scholen die erg divers zijn, tot scholen met een relatief klein aantal scholieren met een andere herkomst. We waren overal welkom. Tussendoor voerden we boeiende gesprekken met de directie, met toezichters en met scholieren over samenleven tijdens de pauze.

De scholen waren nieuwsgierig: wat hebben jullie gezien, wat valt jullie op? Verschillende perspectieven zorgen voor een rijker beeld. Wie met extra aandacht naar de speelplaats kijkt en luistert, ontdekt al snel verschillende elementen: groepjesvorming, ontmoeting, maar ook vermijdingsgedrag en conflict. We zagen veel verschil in hoe scholen toezicht houden en in hoe scholen de beschikbare ruimte gebruiken. De pauze is meer dan zomaar een onderbreking van de lessen.

Wat vind je in deze brochure?

- Vier centrale kwesties waarmee je aan de slag kunt.
- Principes voor constructief omgaan met diversiteit en voorwaarden voor goed samenleven op de speelplaats.
- Voordelen voor je school.
- Negen voorstellen over hoe je het verschil kunt maken op de speelplaats.
- Een checklist met vragen die je kunnen helpen om aan de slag te gaan.

Wil je meer weten?

Je vindt extra informatie op www.verschilopdespeelplaats.be. Op de website bundelen we inspirerende praktijkverhalen, achtergrond, links naar ondersteuners en een literatuurlijst.

Waar haalden we de mosterd?

- We namen heel wat **literatuur** door en we interviewden **experten**: Gie Deboutte, expert pesten; Ruth Soenen, antropologe en expert over het 'kleine ontmoeten'; Tom Palmaerts, trendwatcher en partner bij Trendwolves; Geert Leemans, stafmedewerker bij AGION; Bruno Vanobbergen en Lieven De Rycke van het Kinderrechtencommissariaat; Eva Verstraete van het Steunpunt Diversiteit en Leren.
- Op de **inspraakdag van de Vlaamse Scholierenkoepel (VSK)** vroegen we aan de deelnemers om hun speelplaats te schetsen. Twee woorden hoorden we het meest: 'saa' en 'groepjes'. Scholieren vinden de pauze op de speelplaats erg belangrijk. Wat willen scholieren graag veranderen? Ze dromen van **meer activiteiten** en van meer **zitruimte**.
- Een **klankbordgroep** met vertegenwoordigers van de onderwijsnetten, de scholierenkoepel, Klasse en andere experts dacht actief met ons mee.

Focus op secundair onderwijs

Scholieren zijn op zoek naar wie ze zijn. Hoe ze hun identiteit beleven is volop in ontwikkeling. Ze ontwikkelen ook een politiek en sociaal burgerschap, waarbij peers hen sterk beïnvloeden. Positieve en negatieve ervaringen op de speelplaats bepalen mee hoe ze dat burgerschap later zullen invullen. Bijvoorbeeld welke mening ze hebben over verschillende groepen van mensen en hoe ze daarnaar handelen. Daarom kozen we ervoor om de spots te richten op de speelplaats van de secundaire school.

De scholen waar we gingen kijken:

- Ursulinen Mechelen (ASO/TSO/BSO)
- Instituut Anneessens-Funck Brussel (TSO/BSO/OKAN)
- Vrij Katholiek Onderwijs Opwijk (ASO/TSO)
- Koninklijk Technisch Atheneum Drie Hofsteden Kortrijk (TSO/BSO)
- Atheneum Wispelberg Gent (ASO)
- Koninklijk Atheneum Antwerpen (ASO/TSO/BSO/OKAN)

Bij de keuze van de scholen streefden we naar een evenwicht tussen de aangeboden studierichtingen, de onderwijsnetten, OKAN en niet-OKAN.

Vier centrale kwesties

Wat zijn hefboomen voor goed samenleven op de speelplaats? In ons onderzoek ontdekten we vier centrale kwesties:

- activiteiten en animatie
- toezicht en begeleiding
- afspraken en regels
- infrastructuur en ruimte.

Bij elk van deze kwesties kan je een verschil maken, voor scholieren en voor leerkrachten.

“Wie zichzelf mag zijn tijdens de pauze en zich positief betrokken voelt, heeft meer zin om te studeren en een diploma te halen.”

Positieve contacten

‘Activiteiten en animatie’ en ‘toezicht en begeleiding’ focussen op **positieve interpersoonlijke contacten** tussen scholieren onderling en tussen scholieren en het personeel van de school. We houden daarbij voor ogen dat diversiteit de realiteit is. Bijvoorbeeld:

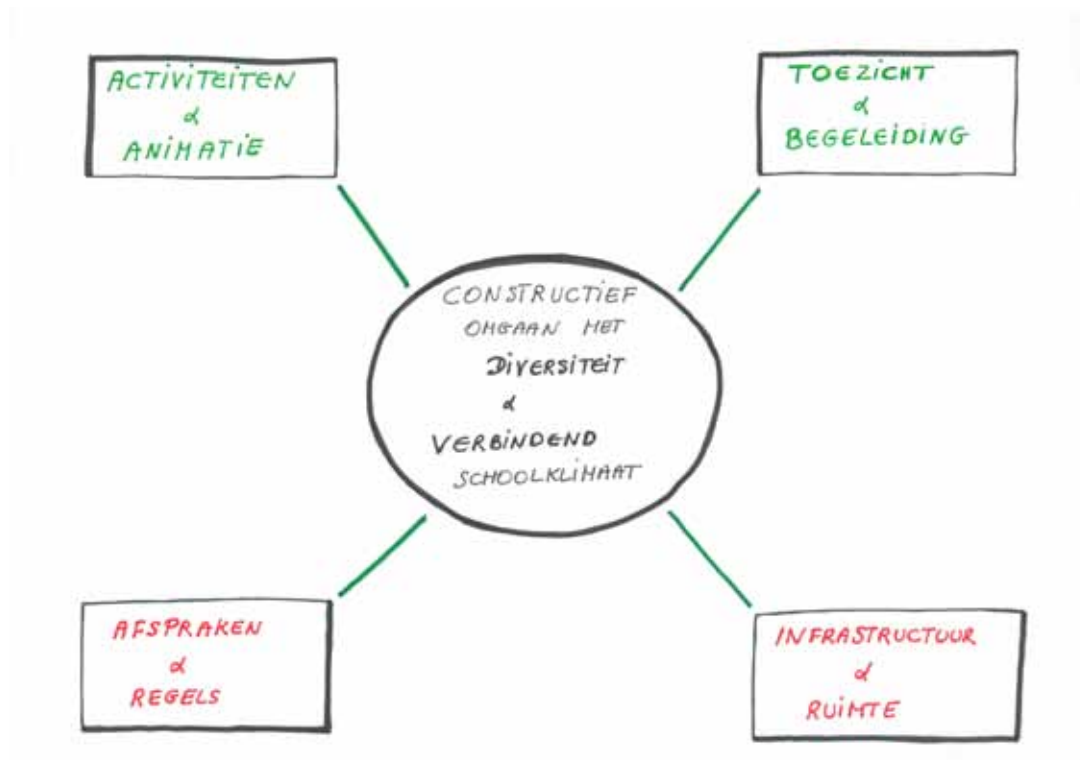
- Hoe zorg je ervoor dat iedereen zich goed voelt en zich kan ontspannen tijdens de pauze?
- Kun je via animatie of activiteiten bruggen bouwen tussen scholieren uit verschillende leefwerelden?

Samenleven ondersteunen

‘Afspraken en regels’ en ‘infrastructuur en ruimte’ **ondersteunen het samenleven** op de speelplaats.

Bijvoorbeeld:

- Hoe maak je zinvolle afspraken en regels? Hoe rijm je dat met de wens van iedereen om zich maximaal te presenteren zoals hij of zij is?
- Hoe zorg je ervoor dat scholieren de speelplaats mee aantrekkelijker kunnen maken?

Principes en voorwaarden

Al deze kwesties worden beïnvloed door maatschappelijke veranderingen. Wij focussen op één verandering: de **toenemende etnisch-culturele diversiteit**. Ook op de speelplaats is die diversiteit meer en meer de norm: verschillende talen, verschillen in opvattingen, in individuele expressie, in hoe men zich wil ontspannen. Door de toegenomen complexiteit is constructief omgaan met deze evolutie een hele uitdaging.

Wil je **meerwaarde** halen uit die grote diversiteit? Wil je dat diversiteit een positieve kracht wordt? Dan heb je een **verbindend schoolklimaat** nodig. Een school die haar scholieren positieve aandacht geeft, en veel mogelijkheden om te participeren, zal daar de vruchten van plukken.

Constructief omgaan met diversiteit: principes.

- Alle scholieren mogen zich tonen zoals ze zijn.
- Alle scholieren krijgen maximaal kansen om hun talenten en competenties te ontwikkelen.
- Interactie en samenwerking tussen alle scholieren, ongeacht hun achtergrond, is belangrijk. Ze ontdekken wat ze met anderen gemeenschappelijk hebben, maar ook welke verschillen er zijn.
- Scholieren en het schoolpersoneel luisteren actief naar elkaar en hebben respect voor verschillende benaderingen en meningen.
- Alle leden van het schoolteam kunnen zich tijdens de pauzes inzetten volgens hun talenten en competenties.
- Verschillende betrokkenen (schoolteam, scholieren, ouders en andere externen) laten hun licht schijnen op de speelplaats. Verschillende perspectieven zorgen voor een rijker beeld en voor betere oplossingen.

“Scholieren vinden de speelplaatstijd erg belangrijk.”

“Positieve en negatieve ervaringen op de speelplaats hebben impact op hoe scholieren hun burgerschap invullen.”

Voorwaarden voor goed samenleven: verbondenheid en participatie

- **Verbondenheid:** elke scholier krijgt positieve aandacht en voelt dat leerkrachten en opvoeders hem willen leren kennen en begrijpen. Elke scholier doet ertoe!
- **Participatie:** alle scholieren krijgen kansen om mee te denken over en mee te doen aan acties van de school. De school waardeert hun inbreng en houdt er maximaal rekening mee.

Wat levert het op?

Op de speelplaats valt winst te rapen, voor de school en voor de samenleving:

- Een ontspannende pauze zorgt ervoor dat scholieren 'hun batterijen opladen' en rustig naar de klas gaan.
- Wie zichzelf mag zijn tijdens de pauze en zich positief betrokken voelt, heeft meer zin om te studeren en een diploma te halen.
- De school is vaak de enige plek waar jongeren uit verschillende leefwerelden elkaar ontmoeten. Pauzes zijn kansen om hun eigen leefwereld te verruimen, te ontdekken wat ze gemeenschappelijk hebben met anderen, maar ook wat de verschillen zijn en hoe je daarmee omgaat.
- Op de speelplaats leren leerkrachten hun scholieren en zichzelf beter kennen.
- Aandacht voor de speelplaats draagt bij tot een positief imago van de school.

Inspiratie voor nieuwe GOK-cyclus

Op de speelplaats liggen veel mogelijkheden voor gelijke onderwijskansen. Meestal bedenken scholen hoe ze daaraan kunnen werken in de klas. De lesvrije tijd op de speelplaats biedt kansen om scholieren op een informele manier te ontmoeten, geeft extra ruimte voor dialoog, is een plaats waar je meerdere talenten kan ontdekken en waar scholieren hun interculturele competenties kunnen aanscherpen. Inzetten op de speelplaats versterkt het beleid van de school op het vlak van diversiteit en kwaliteit.

ONZE NEGEN VOORSTELLEN

- 1 Maak de middagpauze aantrekkelijker. _____ 8
- 2 Zorg voor nieuwe ontmoetingskansen. _____ 10
- 3 Ontmoet je scholieren tijdens het toezicht. _____ 12
- 4 Moet iedereen toezicht doen? _____ 14
- 5 Wees aandachtig voor kreukel- en transitzones. _____ 16
- 6 Kies een beperkte set regels. _____ 18
- 7 Praat over taal. _____ 20
- 8 Geef je speelplaats een facelift. _____ 22
- 9 Draag zorg voor je infrastructuur. _____ 24

NEEM DE PROEF OP DE SOM _____ 26

Maak de middagpauze aantrekkelijker

Zorg voor activiteiten en animatie. Laat scholieren zelf voorstellen doen.

De middagpauze moet een tijd van ontspanning zijn, een adempauze tussen de lessen. Maar is ze dat ook? Leg die vraag voor aan de scholieren. Er is veel kans dat je verschillende antwoorden krijgt. Met vrienden kunnen praten, zich uitleven door te sporten, in de bib stripverhalen kunnen lezen, een workshop over iets dat hen boeit, even alleen zijn ...

Bekijk samen met scholieren en leerkrachten wat er kan gebeuren om van de middagpauze een deugddoende pauze te maken. Vertrek daarbij van de interesses, talenten en noden van de scholieren. Zijn er leerkrachten die dezelfde interesses delen? Vraag hen of ze een activiteit willen begeleiden.

Veel scholen nemen al initiatief en bieden activiteiten en animatie aan. Ze hebben daarbij verschillende doelstellingen zoals ontspanning bieden, verveling tegengaan, pesten tegengaan of een extra uur sport aanbieden.

Zelf kiezen

Laat scholieren kiezen of ze al dan niet deelnemen. De pauze is vrije tijd. Verschillende manieren om die vrije tijd in te vullen zijn even waardevol. Wie in de pauze gewoon wil praten of 'hangen' met vrienden, moet dat kunnen. Ga er niet van uit dat jouw benadering voor iedereen klopt. Sommigen vinden dat vrije tijd iets is dat je met zinvolle en georganiseerde activiteiten moet vullen. Anderen vinden dat heel vreemd. Voor hen is vrije tijd niet iets dat je vooraf structureert.

Initiatief en verantwoordelijkheid

Geef scholieren die initiatief willen nemen de ruimte om dat te doen. Misschien zijn ze in hun vrije tijd al animator en willen ze dat op school ook zijn. Geef hen daarvoor de ruimte en de verantwoordelijkheid, onder begeleiding van iemand van het personeel.

“Op de speelplaats is er niets te doen, we vervelen ons.”

Zoek uitbreiding voor je fysieke ruimte

Veel scholen, vooral in de stad, hebben een te kleine speelplaats. Zijn er mogelijkheden om uit te wijken buiten de schoolmuren? Is er een park in de buurt waar het aangenaam vertoeven is? Of een aangrenzende rustige straat die extra hang- en wandelruimte biedt aan scholieren?

Haal externe animatie naar de school

Bekijk hoe je externen kan inschakelen om de pauze aantrekkelijker te maken. Ze kunnen bijvoorbeeld workshops aanbieden die je moeilijk zelf georganiseerd krijgt. Een onbekende externe slaagt er ook vaak in om een breed en divers publiek aan te spreken en zo groepjes te doorbreken. In het kader van Brede School kan je een netwerk opbouwen om die contacten met externen gemakkelijker te maken.

Ideeën?

Een greep uit een lange lijst van mogelijke middagactiviteiten:

- Scholieren verkopen soep, eventueel gemaakt met groenten uit de schooltuin
- workshop percussie
- historische films
- fietsherstelplaats: scholieren herstellen de fietsen van andere scholieren
- gezelschapsspelletjes
- capoeira-lessen, begeleid door een externe partner
- naaiatelier

WAT ALS

... we van de speelplaats een openbaar plein maken? Zou de middagpauze dan aantrekkelijker zijn?

Speelplaatsanimatie bij Don Bosco Hoboken (foto Jeugddienst Don Bosco)

UIT DE PRAKTIJK

In het **Don Bosco Technisch Instituut** in Helchteren trekken ze bij goed weer iedere middagpauze naar het voetbalveld van de school. Bij de scholieren zijn er een aantal animatoren (van 15 tot 18 jaar) en zij starten er elk een spel (baseball, dikke Bertha, het 'ruwe' 9 maanden ...) waarbij ze scholieren proberen te betrekken. Enkele leerkrachten zijn aanwezig en coachen de leerling-animatoren. De scholieren worden gestimuleerd om mee te doen. Wie liever niet meedoet, kan gewoon aan de kant gaan zitten en praten met vrienden of supporteren.

Streetaction is een actie van de stad Kortrijk om rondhangende jongeren in de sportzaal te krijgen. Scholen kunnen beroep doen op sportanimatoren die een schooljaar lang middagactiviteiten aanbieden. Scholieren kiezen zelf de sport die ze willen verkennen. In **KTA Drie Hofsteden** kozen de scholieren voor **freerunning**.

"We maakten spontaan Arabische muziek op de speelplaats, maar het mocht niet. Omdat dat slecht zou zijn voor het imago van de school."

Zorg voor nieuwe ontmoetingskansen

Kijk hoe je scholieren met een verschillende leefwereld meer met elkaar in contact kunt brengen. Zowel georganiseerde activiteiten, animatie tijdens de pauzes als uitnodigende plaatsen lenen zich daartoe.

Meer dan bij babbels in groepjes, ontstaan dan contacten die scheidingslijnen tijdelijk doorbreken. Dat heeft verschillende voordelen: scholieren verruimen hun leefwereld, ze ontdekken wat ze gemeenschappelijk hebben en waarin ze verschillen.

Elkaar ontmoeten kan ook vooroordelen corrigeren. Dat werkt het best als scholieren samen kunnen werken aan een concreet resultaat, als ze daar allemaal een gelijkwaardige inbreng in hebben en als ze daarbij ondersteund worden.

Groepjes

Is er dan iets mis met groepjes? Zeker niet. Ze bieden meestal veel houvast: een groepje is een plek waar scholieren het gevoel hebben dat ze erbij horen, waar ze vrienden maken. Maar het is goed om groepjes regelmatig open te breken. Daarmee overbrug je ook scheidingslijnen die lopen volgens klas, sekse, achtergrond, studierichting, de taal die scholieren spreken ...

Een individu is meer dan zijn of haar achtergrond alleen.

Stimuleren, niet forceren

Groepjes doorbreken werkt het best als je dat niet forceert. Dat is zeker zo tijdens de pauze, want dan staat ontspanning centraal.

- Speel in op de interesses en talenten van jongeren: zulke activiteiten brengen vaak jongeren samen die vooraf niet wisten dat ze een gemeenschappelijke interesse hadden.

“Hoe groter de school, hoe minder scholieren met elkaar vertrouwd zijn.”

- Met welke animatie bereik je een breed publiek? Met welke animatie breek je door de scheidingslijnen van studierichtingen en studieniveaus?
- Hoe breng je nieuwkomers uit de OKAN-klas en andere scholieren met elkaar in contact? Nieuwkomers volgen vaak les in een ander gebouw, ze hebben pauze op een andere speelplaats. Daardoor hebben ze minder kansen op ontmoeting met de andere scholieren. Beide groepen hebben baat bij meer uitwisseling.

Ideeën

Enkele initiatieven die een breed publiek aantrekken:

- een lego-lokaal
- een talentenjacht (X has got talent)
- een eigen ontspanningsruimte voor elke graad
- you-tube filmpjes maken

WAT ALS

... we op school de niet-schoolse talenten en passies van alle scholieren zichtbaar maken. Bijvoorbeeld door een permanente tentoonstelling? Het is een manier om scholieren te laten ontdekken met wie ze iets gemeenschappelijk hebben.

UIT DE PRAKTIJK

Nieuwkomers begeleiden middagactiviteiten

Het **Technisch Instituut Sint-Lodewijk** in Genk begon vier jaar geleden met middagactiviteiten. Leerling-monitoren begeleiden sommige van die activiteiten.

De doelgroep bestaat vooral uit eerstejaars. De school en de ouders geloven dat ze op die manier beter opgevangen worden. Bij het begin van het schooljaar motiveert de school scholieren uit vier, vijf en zes om zich als animator in te zetten. Ze begeleiden sport- en spelactiviteiten voor het eerste jaar. Ze doen dat op dinsdag en vrijdag, tijdens de middagpauze, gedurende een half uur. De monitoren leren een groep begeleiden, het is ook een kans om Nederlands te spreken en te oefenen. In de groep monitoren vind je ook een paar anderstalige nieuwkomers: ze kunnen zo ook Nederlands oefenen. De school bevordert de motivatie van de monitoren door regelmatig samen iets te eten.

De Vlaamse Dienst voor Speelpleinwerking komt op school gedurende één dag een basiscursus geven voor de monitoren.

“Saai! Groepjes! Dat zijn de twee eerste woorden die me te binnen schieten over de speelplaats.”

Ontmoet je scholieren tijdens het toezicht

Toezicht heeft verschillende functies. Je waakt over regels, je kijkt toe op een vlotte doorstroom van scholieren door de ruimte, je signaleert defecten. Maar toezicht is ook een goede gelegenheid voor informeel contact.

Een babbel kan veel betekenen voor scholieren. Ze voelen dat je geïnteresseerd bent in wie ze zijn en wat hen bezighoudt. Je leert meer over hen, je kan inspelen op persoonlijke verhalen. Zo bouw je vertrouwen op. En je scholieren weten dat ze bij jou terecht kunnen.

Informeel contact heeft een positief effect op het gevoel waarmee scholieren op school zitten. Scholieren die zichzelf mogen zijn, voelen zich beter in hun vel en daardoor positiever verbonden met de school. Met andere woorden: de kwaliteit van het contact tussen toezichters en scholieren maakt een verschil.

“Ik doe twee keer per week toezicht in de sporthal, waar de scholieren tijdens de middag kunnen sporten. Ik doe veel babbels. Onlangs kwam een jongen mij vertellen dat zijn oma overleden was en dat hij daar niet goed van was. Het is goed dat hij de gelegenheid had om mij dat te vertellen. Ik geef ook les aan hem en kon daar dan ook rekening mee houden.”

Realistisch?

Sta je alleen of met twee op een grote speelplaats? Dan is babbelen met scholieren natuurlijk niet vanzelfsprekend. Misschien kunnen meerdere collega's toezicht doen tijdens de middagpauze? Dat vraagt extra engagement, maar je haalt er wel winst uit: je hebt een beter contact met je scholieren, er is meer rust in de klas, je kan conflicten beter inschatten.

Toezicht is dus geen tussendoortje. Neem het met zijn allen eens onder de loep: scholieren, leerkrachten, ouders – misschien horen zij thuis verhalen over de speelplaats? Denk ook aan het ondersteunend personeel en aan het onderhoudspersoneel (want zij ruimen de speelplaats vaak op).

Misschien ontdek je dat een nieuwe omschrijving van 'toezicht' op zijn plaats is. Sommige scholen noemen het 'actief toezicht'. Of denk aan 'speelplaatsbegeleider', aan 'speelplaatscoach', of aan ...

“Ik ging als directeur regelmatig de speelplaats op. Ik vind het belangrijk om te voelen wat er leeft en contact te maken met de scholieren.”

WAT ALS

... al het schoolpersoneel één keer per maand samen met de scholieren pauze neemt op de speelplaats?

UIT DE PRAKTIJK

Een uittreksel uit de nota 'Toezicht uitoefenen', Ursulinen, Mechelen.

ACTIEF TOEZICHT DOEN = MEER DAN CONTROLEREN.

Belangrijk is:

- Positief contact maken met scholieren, vriendelijk en proactief
- Ontdekken wat er leeft bij de jongeren in onze school; informeel een praatje maken
- 'Sporen' ontdekken van dingen die onderhuids leven, consequent reageren op gewenst en ongewenst gedrag
- Constructief meedenken over en meewerken aan de verbetering van de dagelijkse schoolorganisatie en het welbevinden van scholieren en personeelsleden. Voorstellen tot verbetering bespreken met collega's en directie en voorleggen aan de overlegorganen. (bv. de pedagogische raad, het CPBW, ..)

Moet iedereen toezicht doen?

Ga er niet zomaar van uit dat elke leerkracht goed is in toezicht. Goed toezicht vraagt bepaalde competenties: vlot aanspreekbaar zijn, alert zijn, op de juiste manier tussenkomen bij kleine en grote conflicten.

Niet iedereen is daar even goed in. Wie toezicht doet, moet zich ook veilig voelen. Is dat niet het geval? Scholieren merken dat op en het kan uitdagend gedrag en geweld uitlokken. Bovendien is toezicht vaak een taak die 'erbij komt'. Leerkrachten vinden toezicht niet altijd de leukste job.

Wat kan je school eraan doen?

Moet iedereen wel toezicht doen? Stel die evidentie eens in vraag. Er zijn nog andere manieren om begeleidende taken op te nemen. Onderzoek de competenties van het personeel: wie is goed in het begeleiden van een sportactiviteit? Wie houdt graag de bib open voor scholieren die rust zoeken? Wie is het best geplaatst om te controleren wie 's middags buiten mag?

Iedereen neemt een taak op

Het is wel belangrijk dat iedereen een taak opneemt. Alle taken zijn evenwaardig. Het zijn allemaal andere vormen van inzet om de pauze aangenaam en vlot te laten verlopen.

Elkaar ondersteunen

Vind je dat iedereen toezicht moet doen? Zorg dan voor duidelijke richtlijnen. Zorg ook voor ondersteuning en coaching. Dat doe je bijvoorbeeld door duo's te vormen van meer en minder ervaren collega's.

“Tussen 200 scholieren op de speelplaats staan of tussen 20 scholieren in de klas maakt voor mij een enorm verschil. Ik voel me niet op mijn gemak op de speelplaats.”

UIT DE PRAKTIJK

Een **Antwerpse school** streeft ernaar om het toezicht in duo te organiseren: een mannelijke en een vrouwelijke leerkracht. Dat verhoogt het gevoel van veiligheid en verlaagt de drempel om de leerkrachten aan te spreken.

In **Mechelen** begon een school op vraag van de buurt een voorschools toezicht, op de stoep bij een ingang van de school. Het toezicht kreeg de naam ‘worteltoezicht’, naar de oranje kleur van het hesje waarin de vaste toezichter postvat bij de poort. De toezichter doet dit toezicht graag. Niet alleen de buurtbewoners zijn tevreden, ook de scholieren appreciëren het dat ze ’s ochtends verwelkomd worden en dat ze een babbeltje kunnen slaan.

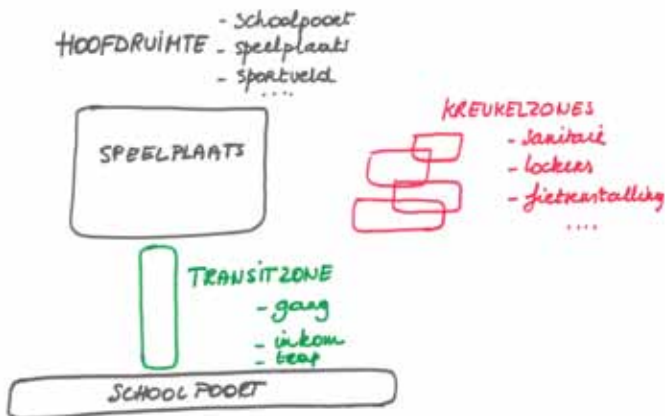
WAT ALS

... je eens een paar jongerenwerkers uitnodigt die jullie scholieren in de vrije tijd over de vloer krijgen? Hoe begeleiden zij jongeren? Hoe zetten zij de competenties van hun medewerkers optimaal in?

“Ik doe graag toezicht in onze bibliotheek, die tijdens de middag open is.”

Wees aandachtig voor kreukel- en transitzones

Scholieren brengen hun pauze niet alleen door op de speelplaats. Er zijn op school ook andere ruimtes, zoals kreukelzones en transitzones. Die laatste twee verdienen zeker aandacht.

Transitzone

Een transitzone is een verbindingsweg. Zoals de gang die de klas met de speelplaats verbindt, of een inkomhal. Veel mensen komen daar tegelijk voorbij. Gangen nodigen uit om te blijven hangen, bij koud weer aan de verwarming, bij regenweer als er geen schuilplaatsen zijn op de speelplaats.

Kreukelzone

Een kreukelzone is een plaats waar veel scholieren tijdelijk samenkomen. Het sanitair, de lockers, de fietsenstalling ... Kleinere zones horen ook bij de kreukelzones: een ruimte onder de trap of een lege plek achter een hoekje. Kreukelzones zijn aantrekkelijk voor wie een knus plekje zoekt, gewoon alleen wil zijn maar ook voor wie ongewenst gedrag stelt, bijvoorbeeld pesten of vuil achterlaten. Niet in alle kreukelzones is er toezicht.

“Aan de lockers is het altijd een drukte van jewelste. Het is trekken en duwen om aan mijn spullen te kunnen en om op tijd terug te gaan naar de speelplaats. Tijd om rustig naar het toilet te gaan is er niet meer.”

“Het sanitair is mijn geliefde plek. Ik kan er spelen met water, maar ook het klapvenster openzetten en ongestoord een sigaretje roken.”

Vergeeten plekken

Transitzones en kreukelzones zijn vaak vergeten plekken. Dat hebben scholieren snel begrepen. Wil je er meer aandacht aan besteden? Dan helpen de volgende tips misschien:

- Breng de zones samen met scholieren in kaart. Laat scholieren schetsen maken en aanduiden op welke plekken ze zich onveilig of onprettig voelen. Bespreek de resultaten samen.
- Laat de scholieren voorstellen doen. Dat verhoogt de betrokkenheid. Scholieren zullen zich ook meer verantwoordelijk voelen.
- Beleven scholieren bepaalde kreukelzones als knusse plekken of als favoriete hangplek? Zorg voor andere knusse plekken. Misschien komen je scholieren met ideeën op de proppen waar jij nooit aan zou denken.

WAT ALS

... we alles wat scholieren aantrekt in kreukel- en transitzones nu eens op de speelplaats proberen te realiseren?

UIT DE PRAKTIJK

Een brede transitzone maakt een vlotte doorstroom gemakkelijker.

De lockers (kreukelzone), soms een broeihaard van problemen.

Kies een beperkte set regels

We pleiten voor een beperkte set van regels die gedragen zijn en die er echt toe doen.

Waar mensen samenleven, zijn **afspraken** en **regels** nodig. Afspraken zijn mondelinge overeenkomsten, ze vragen om een gesprek tussen verschillende partijen. Soms worden afspraken omgezet in regels. Regels zijn voorschriften die opgeschreven staan en opgelegd worden.

Sommige scholen lopen in een valkuil: ze maken bij elk nieuw fenomeen een nieuwe regel. **Wij denken dat het beter is om de lijst van regels te beperken tot zaken die er echt toe doen.**

Denk bijvoorbeeld aan regels die het verkeer van groepen scholieren organiseren. Of aan regels om de speelplaats en kreukelzones net te houden.

Focus niet op normatieve regels over kledij of haardracht. Ze zorgen dikwijls voor eindeloze discussies, omdat ze voor interpretatie vatbaar zijn. Deze regels

“Met kleren kun je zo veel tonen, het is jammer dat we daarin beperkt worden.”

botsen ook met het principe dat scholieren zich kunnen presenteren zoals zij dat willen. Jongeren geven met hun kledij aan wie ze zijn, ze geven uiting aan de identiteit die ze zoeken.

Laat regels mee evolueren met de tijd

De samenleving staat niet stil: het gedrag van scholieren evolueert, de relatie tussen de school en de buitenwereld verandert. Evolueren de regels van de school wel mee met die realiteit? Is elke regel nog relevant? Vraag je bij elke regel af of hij nog zinvol is.

“Wanneer ik ruik dat jongeren achter het hoekje aan het roken zijn, zeg ik zelf: ‘Psst, hij is er.’ Daarmee weten ze dat ik het gezien of geroken heb.”

*“Denk niet over regels als beperkingen.
Regels zijn er om dingen mogelijk te maken.”*

Wat zijn goede regels?

Goede regels beantwoorden aan drie G's:

- Goede regels zijn **gedragen** door scholieren en leerkrachten. Scholieren begrijpen waarom de regel nodig is. Leerkrachten staan achter de regel en zien erop toe dat scholieren de regel respecteren.
- Goede regels zijn **gekend door scholieren, ouders en leerkrachten**. Zorg voor duidelijke communicatie en stel regels visueel aantrekkelijk voor.
- Goede regels worden **gecontroleerd** en zijn ook echt **controleerbaar**. Anders blijven ze dode letter.

Gie Deboutte (expert pesten):

“Regels en controle van die regels zijn nodig voor een ordelijk en aangenaam samenleven op de speelplaats. Maar ze bepalen maar in beperkte mate de kwaliteit van het samenleven. Het controlesysteem en de regels op zich (dus los van het proces van het tot stand komen van de regels en van het opvolgen van overtredingen) scheppen alleen de ‘koude’ voorwaarde voor het veilig en ordentelijk omgaan met elkaar.”

WAT ALS

... je elke regel en afspraak tot in de puntjes zou toepassen, en alle sancties zou uitvoeren en opvolgen?

UIT DE PRAKTIJK

Lockerafspraken bij **Ursulinen Mechelen** geven aan wanneer scholieren in deze kreukelzone mogen komen.

LOCKERAFSPRAKEN

Je mag naar je locker:

- van 08.05 uur tot 08.20 uur
- tijdens de voormiddagpauze
- van 12.45 uur tot 12.55 uur als je middagpauze hebt om 12.00 uur
- van 13.35 uur tot 13.50 uur als je middagpauze hebt om 12.50 uur
- na schooltijd

*Tijdens de middagpauze ben je op de speelplaats of in een refter!
Je loopt niet rond en/of zit niet in de gangen!*

Ursulinen Mechelen

Aantrekkelijk voorgestelde regel rond gsm-gebruik.

Praat over taal

Ga een open gesprek aan over taal op de speelplaats. Hou daarbij rekening met de functie van pauze: ontspanning. Luister naar verschillende meningen, zet alles op een rijtje en beslis dan welke afspraken zinvol zijn.

Luister naar de speelplaats en de lerarenkamer

De pauze is een tijd van ontspanning, van stoom afdalen en van 'onder elkaar' zijn. Dat merk je ook aan het taalgebruik. Scholieren praten dan spontaan op een andere manier. Onbewust schakelen ze over op dialect of op een andere taal, ze gebruiken woorden die ze niet gebruiken in de klas. Scholieren gaan bijvoorbeeld Spaans of Farsi praten met Nederlandse woorden ertussen, een dialect, de taal die ze op straat spreken met vrienden.

“In conflictsituaties lopen emoties al eens hoog op en dan schakelen we onbewust vlugger over op dialect of thuistaal. Eens de gemoederen bedaard zijn, is er een gemeenschappelijke taal nodig om de communicatie te herstellen. Met de toezichter spreekt iedereen dan Nederlands.”

Ook in de lerarenkamer hoor je dat. Leraren laten daar stoom af, en dat gebeurt dikwijls niet in standaard Nederlands. Staat er een scholier aan de deur? Dan verandert de context en hanteren leraren taal opnieuw anders.

2 principes

In het gesprek over taal op school doe je er goed aan het grote verschil in context tussen lestijd en pauze voor ogen te houden. Twee principes zijn volgens ons belangrijk:

- Scholieren **moeten zich in hun eigen taal kunnen uitdrukken**, omdat ze zich daar goed bij voelen en er hun emoties het best mee kunnen uitdrukken. Hun taal maakt – net zoals hun kledij – deel uit van hun identiteit. Die identiteit een plaats geven is cruciaal voor de ontwikkeling van een positief zelfbeeld.

Daarom is het geen goed idee om scholieren meteen te straffen als je hen een andere taal hoort gebruiken.

“Officieel spreken we op onze school Nederlands, ook op de speelplaats. Maar er wordt veel ‘straatfrans’ gesproken, dat is de taal die onze jongeren onder elkaar spreken. Als we daar niet pragmatisch mee omgaan, zijn we alleen nog bezig met tucht. En dat is niet gezond. We mogen van het Nederlands geen straftaal maken.”

- Anderzijds mag **niemand, leerkrachten en scholieren, uitgesloten worden van communicatie.** Er is dus nood aan functionele afspraken over een gemeenschappelijke taal die iedereen spreekt en begrijpt, op momenten dat dat nodig is.

Het is dus logisch dat elke scholier die dat kan, overschakelt naar een gemeenschappelijke taal, bijvoorbeeld bij een gezamenlijke activiteit of als een leerkracht een conflict bijlegt.

Afspraken en elkaar aanspreken

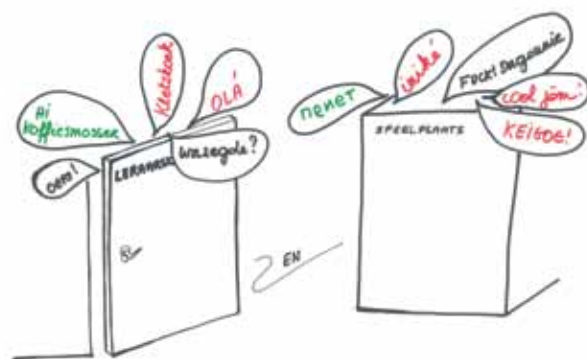
Een gesprek over taal is niet gemakkelijk, ga het niet uit de weg. Luister naar verschillende meningen en verschillende ervaringen. Neem niet zomaar afspraken van anderen over. Maak afspraken op maat van je school.

Elke schoolcontext is anders: is er bijvoorbeeld een grote of kleine diversiteit in thuistalen? Wat is de impact van de talendiversiteit op school op de gemeenschappelijke taal?

WAT ALS

... scholieren en leerkrachten één keer per maand alleen in gebaren spreken, om te beseffen wat het is om ‘geen taal’ te hebben?

Durf elkaar op de speelplaats ook duidelijk maken als iets je stoort. Bijvoorbeeld: “Ik ben een nieuwkomer en het stoort me dat jullie me scheef bekijken, omdat ik Farsi spreek met mijn vriend.” Of: “Als ik tussenkom bij een conflict wil ik alleen nog Nederlands horen.”

UIT DE PRAKTIJK

Atheneum Wispelberg in Gent organiseert ook talige activiteiten in hun aanbod van middagactiviteiten. Scholieren interviewden personeel van de school over hun favoriete boek. Zo kwamen ze bijvoorbeeld te weten wat het favoriete jeugdboek van hun directeur was. De scholieren namen ook foto's en maakten filmpjes. Die kregen daarna een plaats op de website van de school. De activiteit is een extra kans om Nederlands te oefenen, zeker voor scholieren die het Nederlands nog niet zo goed beheersen.

Geef je speelplaats een facelift

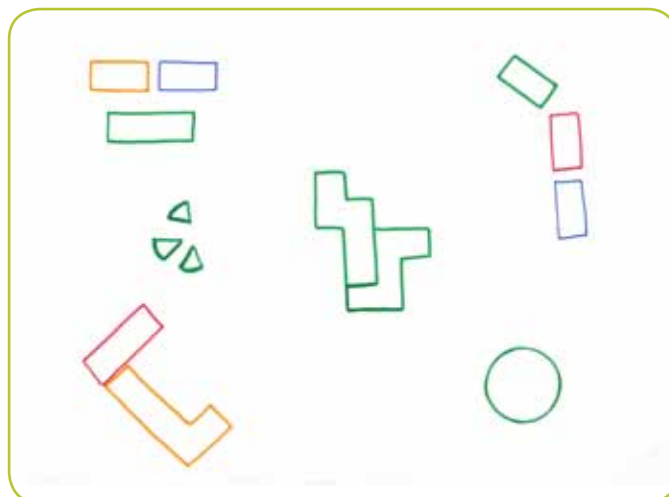
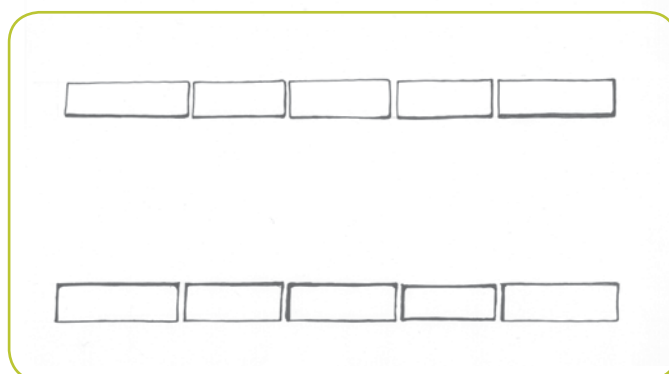
Maak van de speelplaats een plaats die uitnodigt. Doe dat samen met je scholieren. Laat iedereen die de speelplaats gebruikt, voorstellen doen om de ruimte zo aantrekkelijk mogelijk te maken.

Van observatie tot realisatie

Observeer en breng in kaart hoe je scholieren de speelplaats gebruiken. Doe dit samen met de hele school. Dat levert verschillende perspectieven op en kan voor verrassende inzichten zorgen: hoe kijken je scholieren naar de speelplaats? Wat ziet het onderhoudspersoneel? Wat zien de leerkrachten?

Aan de slag

Ga met iedereen aan de slag. Hoe kunnen we de speelplaats verbeteren? Kijk ook naar de aansluitende kreukel- en transitzones. Ga van brainstorm naar concrete haalbaarheid. Mogen meedenken en mee beslissen is belangrijk, maar maak tegelijk duidelijk waar de grenzen van de participatie liggen. Leg goed uit waarom iets niet kan.

Maak je speelplaats aantrekkelijker: kleur, verplaatsbare elementen, verschillende vormen ...

“Hier zijn geen knusse plekjes waar we rustig kunnen zitten.”

“Er zijn veel te weinig banken.”

Stappenplan

Misschien moet je een stappenplan opstellen. Denk bijvoorbeeld eerst aan kleine dingen zoals meer banken, verplaatsbare elementen, knusse plekken, goede verlichting en bloembakken.

Een speelplaats van de scholieren

Betrek de scholieren bij de realisatie. Laat hen banken schilderen, of iets maken dat een plaats krijgt op de speelplaats. Zo wordt de speelplaats ‘hun’ speelplaats. Let wel op: zitten de scholieren die de banken schilderden niet meer op school? Dan verdwijnt de band met het materiaal. Laat nieuwe scholieren daarom regelmatig een deel van de speelplaats verfraaien.

Wijs ook plekken toe die scholieren zelf mogen inrichten en beheren. Denk bijvoorbeeld aan een clublokaal, geef je scholieren er verantwoordelijkheid over.

Verdeel de speelplaats in zones

Ruzie omdat de basketbal voor de zoveelste keer tussen de banken terecht kwam? Of een venster dat sneuvelt bij het voetballen? Verdeel de ruimte in zones om verschillende activiteiten tegelijk mogelijk te maken. Je beperkt op die manier conflicten over het gebruik van de ruimte.

WAT ALS

... we de kelders van de school omtoveren tot verschillende clublokalen: een lego-ruimte of een tafelfootbal-ruimte? Zo ontstaan alternatieven voor de speelplaats op koude of regenachtige dagen.

UIT DE PRAKTIJK

In de **Wispelberg in Gent** krijgen de zesdejaars een lokaal dat ze zelf mogen inrichten.

Wispelberg, Gent

In **De Beeldekens in Antwerpen** kozen jongeren ervoor een speelkelder in te richten. Ze kunnen er terecht op vrije momenten. Een GOK-leerkracht begeleidde het traject samen met de8 vzw. Een vast groepje van vijf tot tien scholieren werkte een jaar aan de voorbereidingen. De scholieren schilderden de kelder en zorgden voor de inrichting en decoratie. Samen met de leerkrachten maakten ze duidelijke afspraken over wat kan en wat niet kan in de ruimte.

De **Ursulinen in Mechelen** werkten een project uit om de speelplaats te verfraaien. Een beeld van de eerste stappen.

Ursulinen, Mechelen

Draag zorg voor je infrastructuur

Ga voor meer groen en wees streng op onderhoud en netheid. Een groenere speelplaats draagt bij tot een positiever klimaat op de speelplaats. Door goed onderhoud en een propere speelplaats toon je zorg voor de school.

Denk groen

Groen op de speelplaats bevordert zacht gedrag. Een groene omgeving nodigt uit om te babbelen, zorgt voor rust en draagt bij aan een positief schoolklimaat. Bestaat je speelplaats alleen uit harde materialen? Dat leidt vaker tot harde contacten. Je kan al heel wat doen met kleine ingrepen: een plantenbak, een kapotte tegel vervangen door een grasmatje ... Zijn grotere ingrepen mogelijk? Vraag dan advies aan een architect.

“In onze stadsschool is er geen groen op de speelplaats. Dat is jammer, want het zou de omgang met elkaar kunnen verzachten.”

“Het sanitair is niet proper en de sloten van de deuren zijn stuk.”

Goed onderhoud is echt belangrijk

Je toont daarmee dat je zorg draagt voor de school. En je geeft het goede voorbeeld. Een goed onderhouden school verhoogt ook het gevoel van veiligheid. Herstel defecten zo snel mogelijk, bijvoorbeeld een lamp die stuk is. Misschien is er een manier om scholieren zelf defecten of schade te laten melden? Ga creatief om met dingen die stuk zijn: vervang kapotte tegels door mozaïek of laat ze door de scholieren beschilderen. Zo geef je kleur aan de ruimte en betrek je de scholieren bij ‘hun’ ruimte. Laat graffiti niet eindeloos op de muren staan.

Propere speelplaats, moeilijk geval!

De speelplaats is een collectieve ruimte. Iedereen gebruikt de speelplaats, en vaak op hetzelfde moment. Dat verhoogt de anonimiteit en verlaagt de betrokkenheid. Een speelplaats ligt er na de pauze zelden proper bij. Dat nodigt uit om nog meer vuil achter te laten. Sluitende oplossingen heeft nog niemand gevonden. Op scholen hoorden we wel veel voorbeelden waarbij klassen – volgens een beurtrol en onder leiding van leerkrachten en onderhoudspersoneel – de speelplaats na een pauze weer netjes maken. Iedereen is dus om beurt verantwoordelijk. Dat lijkt ons een betere oplossing dan alleen het onderhoudspersoneel inschakelen.

WAT ALS

... je de scholieren uitdaagt om een duurzame oplossing te vinden voor het vuil dat achterblijft na de pauze?

UIT DE PRAKTIJK

Het **Atheneum van Boom** voerde tijdens een verbouwing enkele ingrijpende veranderingen door. De verharde speelplaats veranderde in een groot grasplein met drie bomen. De fietsstalling verhuisde van de kelder naar het dak. Dat leverde veel ruimtewinst op. Kijk op www.scholenbouwen.be

Ook met kleine ingrepen kan je zorgen voor meer groen. Een beeld van **Ursulinen Mechelen**.

In een school in Kortrijk is vrijdag poetsdag. Om beurt ruimen klassen dan de school en de schoolomgeving op.

NEEM DE PROEF OP DE SOM

In hoeverre maakt jouw school het verschil op de speelplaats? Wat doet je school al? De vragen hieronder kunnen je helpen om te zien wat je school al onderneemt. Ze helpen ook om na te gaan op welke domeinen je school meer kan doen.

Activiteiten en animatie

- Kunnen je scholieren de middagpauze op een ontspannende manier beleven (van praten met vrienden tot een workshop volgen)?
- Ken je de noden en vragen van je scholieren? Is het aanbod daarop afgestemd? Kunnen ze kiezen om al dan niet deel te nemen?
- Beschouw je elke vorm van ontspanning als gelijkwaardig? Waardeer je verschillende manieren van deelnemen: van passief toekijken tot actief meedoen?
- Schep je kansen op ontmoeting tussen scholieren met een verschillende leefwereld? Ondersteun je met deze ontmoetingen het verbreden van de leefwerelden?
- Maak je ruimte voor ontmoeting tussen OKAN en niet-OKAN-scholieren?
- Schakel je externen in voor animatie?

Toezicht en begeleiding

- Maak je ruimte voor informeel contact met scholieren? Toon je dat je open staat voor wat hen bezighoudt, wie ze zijn?
- Heb je het op school over wat toezicht inhoudt? Weet je hoe scholieren en ouders ernaar kijken?
- Ken je de competenties van het personeel? Zet je ze in?
- Ondersteun of coach je wie toezicht doet?
- Vind je toezicht en andere begeleidende taken gelijkwaardig?

Afspraken en regels

- Beperk je de regels tot degene die er echt toe doen? Durf je regels schrappen? Is elke regel nog relevant?
- Kennen scholieren en leerkrachten alle regels? Zijn ze gedragen? Kan je alle regels controleren? Welke controleer je, en welke niet?
- Dragen de regels en afspraken bij tot de ontplooiing van je scholieren?
- Schep je ruimte voor thuistaal, om een positief zelfbeeld te ondersteunen?
- Lukt het je om een open gesprek te voeren over taal op de speelplaats, zonder vooroordelen en premissen? Kom je zo tot goede afspraken?

Infrastructuur en ruimte

- Weet je hoe scholieren, leerkrachten, en andere personeelsleden de speelplaats gebruiken? En hoe zij ernaar kijken?
- Kunnen je scholieren actief meedenken en meewerken aan een aantrekkelijke speelplaats? Heb je daarbij aandacht voor voldoende zitruimte en knusse plekken? Verdeel je de ruimte in zones om verschillende activiteiten mogelijk te maken?
- Heb je zicht op verschillende mogelijkheden om de speelplaats groener te maken?
- Lukt het om defecten en schade snel op te sporen en te herstellen? Krijgen toezichters en scholieren daarbij een rol?
- Zijn je scholieren mee verantwoordelijk voor de netheid van de speelplaats?
- Heb je zicht op alle kreukelzones? Weet je wat daar gebeurt, en wat de zones betekenen voor je scholieren?

BIJ DEZE BROCHURE HOORT OOK
EEN WEBSITE. NEEM EEN KIJKJE OP:

 www.verschilopdespeelplaats.be

JE VINDT ER:

- uitleg bij onze negen voorstellen
- inspirerende praktijkverhalen
- meer achtergrond
- links naar meer ondersteuning
- materiaal voor ondersteuners van scholen
- een literatuurlijst

Kruispunt Migratie-Integratie?

Het Kruispunt Migratie-Integratie vzw is een expertisecentrum inzake migratie, integratie en etnisch-culturele diversiteit. Het Kruispunt biedt informatie, vorming, advies en begeleiding op maat en doet beleidsvoorstellen.

Kruispunt Migratie-Integratie vzw

Vooruitgangstraat 323 bus 1
1030 Brussel
Tel. 02 205 00 50
Fax 02 205 00 60

info@kruispuntmi.be
www.kruispuntmi.be